
M E R C È T R I C À S P R E C K L E R

CONNECTORS I
INTENCIONALITAT DES DE LA
PERSPECTIVA TRADUCTORA:
EL CAS DE *POURTANT*

INTENCIONALITAT, COMUNICACIÓ I TRADUCCIÓ

Les pàgines que segueixen pretenen relacionar el component intencional que caracteritza l'activitat comunicativa amb algunes estratègies que els traductors posen en pràctica.

La intencionalitat és un concepte molt ampli que desborda les fronteres de la lingüística per impregnar qualsevol comportament humà, de tal manera que no és possible fer res que no hagi estat generat prèviament per una intenció. Això inclou òbviament les accions comunicatives. Parlar és expressar “sentit intencionat” i si els destinataris s'interessen pel significat dels elements verbals és essencialment com a un mitjà per descobrir les intencions dels locutors. Per tal que el mecanisme cognitiu que el locutor posa en funcionament pugui construir un missatge comprensible és indispensable, doncs, aquest mòbil intencional.

Els traductors constitueixen una variant especial d'actors comunicatius ja que comparteixen al mateix temps les funcions de destinataris del missatge original i també la de locutors d'una nova comunicació. La clau per efectuar amb èxit la selecció acurada

de significats que caracteritza la seva tasca és precisament el reconeixement de la intenció que sustenta la relació entre les paraules. Tanmateix són freqüents els casos en què els traductors, excessivament centrats en la descodificació semàntica, semblen oblidar que la relació entre sentit i intenció és tan inextricable que no és possible comprendre cap producció verbal deixant al marge la funció prioritària del component intencional.

És fàcil exposar casos que mostrin la importància de detectar totes les relacions intencionals ocultes quan es tracta de traduir. Així, per exemple, podem recordar el títol d'una novel·la, *Una familia lejana*, amb el qual l'escriptor mexicà Carlos Fuentes (1980) pretenia sintetitzar la característica essencial de l'obra: una doble oposició entre la proximitat i la llunyania espacials, d'una banda, i els lligams de parentiu, també propers i allunyats, de l'altra. En la versió francesa,¹ però, aquest títol queda reduït a *Une certaine parenté* que, sense trair el significat dels elements verbals, recull molt remotament totes les relacions originals, fent minvar la força intencional que, a través d'un món d'oposicions, distàncies i connexions, el llibre de Fuentes volia construir. Respectant la semàntica, el traductor traïx el sentit perquè no es capaç de reconstruir la intencionalitat del text original.

La capacitat de la llengua per transmetre força intencional no és exclusiva dels elements lèxics. Moltes formes gramaticals tenen un paper important en la construcció d'aquesta intencionalitat. Per aquesta raó volem centrar-nos aquí en l'anàlisi, des de la perspectiva del tractament traductor, d'una peça purament gramatical amb una alta capacitat per transmetre intencionalitat: el connector francès *pourtant*.

Fa ja temps que un grup de lingüistes francesos (Ducrot et al : 1980) va abordar l'estudi d'aquests elements de connexió als quals la gramàtica tradicional no conferia cap significat precís i que ells van agrupar inicialment sota la denominació de *mots du discours*. Gràcies al camí traçat per O. Ducrot i seguit després per molts d'altres sabem ara que aquests elements constitueixen unes eines crucials en el processament interpretatiu perquè permeten establir un interessant pont entre el nivell semàntic i el pragmàtic, entre els elements explícits i tota la massa comunicativa subjacent:

On constate qu'il y a, au niveau de l'explicite, des indicateurs argumentatifs dont la fonction est de dédoubler le sens en sens littéral et sens impliqué, de le faire avec une certaine force, laquelle se laisse situer, le cas échéant, sur une échelle argumentative (Meyer, 1982 :117)

1. Gallimard, 1980.

Des de la perspectiva de les categories lingüístiques, i sense voler entrar en la complicada problemàtica de les diverses denominacions dels elements connectors, el morfema francès *pourtant* forma clarament part de la categoria d'elements designats com a “connectors argumentatius” perquè presenta una clara capacitat per annexionar dos enunciats establint entre ells relacions argumentatives. Així ha estat considerat en un bon nombre d'estudis entre els quals trobem Jayez (1982), Moeschler i Spengler (1982) o Anscombe (1983).

Des de una òptica exclusivament semàntica, les obres lexicogràfiques, com el *Dictionnaire Alphabétique et analogique de la Langue française* de P. Robert (1977), atribueixen a la forma *pourtant* un valor opositiu:

Adverbe marquant l'opposition entre deux choses liées, deux aspects contradictoires d'une même chose.

Un feix complex d'instruccions argumentatives se superposa, però, a aquesta significació bàsica, conformant un conjunt de significacions que Moeschler i Spengler (1982) divideixen en dos grans grups: els més clarament concessius i els opositius. Aquest últims poden arribar fins i tot a la refutació.

Pourtant és també un element amb una clara capacitat polifònica, entesa des de la perspectiva introduïda per Anscombe i Ducrot (1983) que contempla la polifonia com la presència dins de l'enunciat de múltiples veus portadores de diferents punts de vista. Aquesta propietat polifònica del connector es pot manifestar de forma visible o de manera més oculta i això es reflecteix en dos grans tipus de connexions: monològiques i dialògiques. Les dues modalitats tenen importants diferències interpretatives i, per les seves repercussions traductològiques, ens serviran de categorització en aquesta anàlisi.

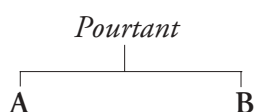
D'altra banda, la morfologia de les connexions incideix de manera important en el tipus de relacions que estableixen. L'esquema [A *pourtant* B] pot establir connexions amb una gran varietat de formats. Les més característiques són aquestes:

[A *pourtant* B]
[A, *pourtant* B]
[A. *Pourtant* B]
[A. *Pourtant*, B]
[A. *Et pourtant*, B.]
[A. B, *pourtant*.]

Exceptuant les dues primeres, sempre monològiques, la resta pot presentar-se tant sota formes monològiques com dialògiques.

És important assenyalar també l'alta capacitat anafòrica del connector, sobretot quan els enunciats A i B estan distanciats per signes de puntuació, és a dir, en els formats amb la presència d'una coma, un punt i seguit o, més encara, quan un punt i apart entre A i el connector indica una separació de paràgrafs.

Una altra de les característiques d'aquest connector, molt relacionada amb la esmentada propietat polifònica i també molt pertinent des de la perspectiva traductora, és la d'establir oposicions a dos nivells diferents: el dels elements verbalitzats i el de tot allò que el discurs reflecteix sense expressar-ho. Seguint la denominació de Flamenco García (1999: 3824), designarem aquestes dues modalitats com oposicions d'enunciat i d'enunciació. Entenem per oposicions d'enunciat les que tenen lloc entre els elements que constitueixen A i B, i que podem representar així:

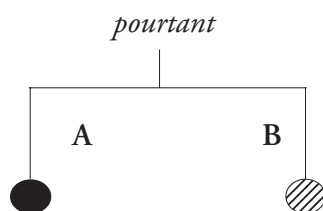

L'exemple tipus d'aquesta modalitat seria:

[C'est l'hiver (A) et *pourtant* il fait chaud (B)]

on la contradicció existent entre A i B és evident i molt fàcil d'interpretar.

En canvi, les oposicions d'enunciació exigeixen un acte interpretatiu més elaborat que permeti detectar una contradicció que no se situa a nivell de la matèria explícita sinó dins dels elements contextuals i, sobre tot, en els universos de creences que reflecteixen A i B. Aquesta oposició més difusa es podria representar amb un esquema com aquest:

corresponent a relacions del tipus:

[C'était loin (A) et *pourtant* c'était hier (B)]

on la contradicció entre *loin* (A) i *hier* (B) només existeix en un determinat posicionament del locutor.

A banda d'aquestes dues categories, les complexes relacions que el connector estableix donen lloc a una diversitat important de taxonomies. Però entrar en cadascuna d'elles ens allunyaria dels nostres objectius.

Podem doncs, per resumir, assenyalar que un locutor francès, quan introdueix el morfema *pourtant* en el seu discurs, demostra una clara intenció de manifestar unes relacions, obertes o subtils, d'incompatibilitat entre els elements que conformen la descripció semàntica de A i de B, o entre el univers de discurs que envolta A i el que envolta B. L'activació del connector provoca l'aparició de veus diferents que, des de punts de vista diversos, construeixen relacions contradictòries.

És clar que totes les llengües posseeixen elements similars, que cobreixen funcions semblants, però no és gens evident que en cap altra llengua existeixi un únic element capaç de reunir totes i cadascuna de les instruccions del connector francès. És aquí on comença per tant la tasca interpretativa i selectiva del traductor.

ANÀLISI INTERPRETATIVA DEL CONNECTOR *POURTANT* EN UN CORPUS DE TEXTOS I LES SEVES TRADUCCIONS

L'anàlisi següent es basa en un corpus de textos francesos, que comprèn textos literaris, essencialment procedents del corpus *ABU de textes littéraires* (abu.cnam.fr) i textos assagístics, i de les seves corresponents traduccions publicades a d'altres llengües, essencialment el castellà i el català.

La comparació d'algunes ocurrences del connector *pourtant* amb les seves respectives traduccions vol posar de relleu, des d'un punt de vista traductològic, fins a quin punt una interpretació poc acurada del connector, que no recupera tota la intencionalitat que aquest volia transmetre, repercuteix significativament en la traducció, donant com a resultat no tan sols una erosió de la força comunicativa original sinó una veritable tergiversació del missatge. Així mateix permet també ajudar a detectar alguns matisos semanticopragnmàtics del connector que potser una lectura exclusivament monolingüe passaria per alt.

Hem agrupat els casos del connector *pourtant* que ens han semblat més rellevants des del punt de vista de la traducció seguint aquestes categories:

1- *La relació monològica*

1.1. Les oposicions d'enunciació:

1.1.1. La contradicció entre universos de creences

1.1.2. La contradicció entre realitat i expectatives

1.1.3. La contradicció entre realitat i creences

1.2. Les oposicions d'enunciat

2- *La relació dialògica*

Les oposicions d'enunciació, que veurem tot seguit, corresponen a contradiccions de tres tipus: entre universos de creences, entre realitat i expectatives i, finalment, entre realitat i creences. Pel que fa a les oposicions d'enunciat, distingirem entre el cas en què B replica A i/o les seves conseqüències i, d'altra banda, el cas en què B reflecteix un estat d'ànim. Les presentem a continuació.

1.1. Les oposicions d'enunciació

1.1.1. La contradicció entre universos de creences.-

Examinem el conjunt de relacions que el connector *pourtant* introdueix en aquest segment corresponent a l'obra *Le Rouge et le Noir*:

Deixant al marge les més o menys encertades solucions d'altres problemes lèxics, sembla clar que les tres primeres opcions traductores, que expliciten la relació de contradicció amb la presència del connector, marquen amb més força l'esmentada al·lusió a les intrigues dels jesuïtes que l'opció D, on el traductor ha omès la contradicció suprimint el connector i amb ell tota la càrrega intencional que aquest introduïa.

Un cas similar, però amb una intencionalitat encara més acusada i per tant més rellevant, és aquest altre:

T2) Je ne puis plus sortir le matin pour aller jouir de la beauté de nos montagnes, sans trouver quelque ennui qui me tire de mes rêveries, et me rappelle désagréablement les hommes et leur méchanceté (...). La paix des champs est pour moi un enfer. Une fois que l'on m'a vu abandonné par le vicaire, chef de la congrégation du village, et non soutenu par le capitaine en retraite, chef des libéraux, tous me sont tombés dessus, jusqu'au maçon que je faisais vivre depuis un an, jusqu'au charron qui voulait me friponner impunément en raccommoquant mes charrues. Afin d'avoir un appui et de gagner pourtant quelques-uns de mes procès, je me fais libéral; mais, comme tu dis, ces diables d'élections arrivent, on me demande ma voix... (R.N)

Per entendre la relació contradictòria que el connector estableix és important fer una molt ràpida ullada al context històric de *Le Rouge et le Noir*:

Dos grans partits, els liberals i els bonapartistes o conservadors es disputen el poder. I són clares les simpaties del protagonista Julien Sorel, estretament lligat als valors conservadors que simbolitzen els colors del títol (el negre de l'església i el vermell de l'exèrcit). Però el poblet rural al qual ha anat a parar està en mans dels liberals i la seva ambició ha fet que estigui pendent de massa decisions judicials com per necessitar ser al costat dels qui manen. Per això, malgrat les seves clares tendències conservadores, es fa "*pourtant*" liberal.

La complexa relació implícita de l'argumentació constitueix un conjunt polifònic en el qual es combinen els següents punts de vista:

- a) La meua ideologia és conservadora
- b) La meua ambició m'obliga a buscar suports per guanyar els plets
- c) Només els liberals em poden proporcionar aquests suports
- d) Per tant traïxo, sense miraments, les meves conviccions.

Ian Johnston (1999) utilitza l'expressió *Julien and the Inauthenticity* per designar aquesta hipocresia, característica clau en el personatge de Julien Sorel. Els traductors,

però, no semblen haver-la percebut. Tot el conjunt de relacions que tan bé descriu en un personatge tan ambiciós com poc de fiar desapareix de les sis traduccions del corpus:

a)

La paz del campo me resulta un infierno para mí. Una vez que han visto que me ha abandonado el párroco jefe de la cofradía del pueblo, y que el capitán retirado, jefe de los liberales, no me apoya, todos se me han echado encima, hasta el albañil que vivía a mi costa desde hacía un año, hasta el carretero que quería estafarme impunemente al arreglar mis carretas. Para encontrar un apoyo y ganar a **pesar de todo** alguno de mis pleitos, me hago liberal; pero, como bien dices, llega ese demonio de elecciones, me piden mi voto... (RN, 1e, 269)

b)

La paz del campo es para mí un infierno. Una vez que me han visto abandonado por el vicario, jefe de la congregación del pueblo y además por el capitán retirado, jefe de los liberales, todos se me tiran encima, hasta el albañil al que yo proporcionaba trabajo para poder vivir desde hacía un año, hasta el carretero, que trataba de estafarme impunemente arreglándome los arados. Con el fin de obtener algún apoyo y de ganar alguno de mis procesos, me hago liberal. Pero, como tú bien has dicho antes, llegan las elecciones. Me piden mi voto... (RN, 2e, 249)

c)

La paz del campo es un infierno para mí. En cuanto me han visto abandonado por el vicario, jefe de la congregación del pueblo, y sin el apoyo del capitán retirado, jefe de los liberales, todos se me han venido encima, hasta el albañil al que le proporcionaba trabajo para que pudiera vivir desde hacía un año; hasta el carrero (*sic*), que me quería estafar impunemente al arreglar mis arados. Con objeto de tener algún apoyo y poder ganar **de ese modo** alguno de mis pleitos, me hago liberal, pero, como tú bien has dicho antes, llegan esas endiabladas elecciones, me piden mi voto... (RN, 3e, 346)

d)

Per a mi, la pau del camp és un infern. Quan han vist que m'abandona el rector, que és el cap de la congregació del poble, com que tampoc tinc el suport del capità retirat, que és el cap dels liberals, tots se m'han tirat a sobre; fins i tot el paleta, que des de feia un any vivia gràcies a mi; fins i to el carreter, que em volia estafar impunement quan m'arreglava les arades. Per no quedar-me sol del tot i poder guanyar almenys algun del plets que tinc posats, em faig liberal; però arriben les maleïdes eleccions que tu deies abans i em demanen el vot. (RN, cat, 386)

e)

A paz dos campos é para mim um inferno. Logo que me viram abandonado pelo vigário, chefe da congregação da aldeia, e nao apoiado pelo capitao aposentado, chefe dos liberais, todos me caem em cima, até o pedreiro, a quem dava dinheiro a ganhar há um ano, até o ferreiro, que queria enganar me impunemente ao concertar as minhas charruas. Depois de conseguir um apoio e de ganhar alguns dos meus processos falo-me liberal; mas, como dizes, chegam o diabo das eleições, pedem-me o meu voto... (RN, port, 212-13)

f)

The peace of the fields is hell to me. As soon as they saw me abandoned by the vicar, head of the village Congregation, and not supported by the retired captain, head of the Liberals, they all fell upon me, even the mason who had been living upon me for a year, even the wheelwright, who tried to get away with cheating me when he mended my ploughs. In order to have some footing and to win a few at least of my lawsuits, I turned Liberal; but, as you were saying, those damned elections came, they asked me for my vote ... (RN, en)

El resultat no deixa de ser sorprenent. En cap cas es respecta la intenció de Stendhal de representar-nos un personatge contradictori i ambiciós. Ni tan sols la versió a), l'única que recupera la relació opositiva per mitjà del connector *a pesar de todo*, malgrat acostar-se més que les altres opcions, recull tot l'entramat de la relació:

Em faig liberal per aconseguir un suport, però intento evitar que aquest suport m'impedeixi guanyar alguns dels meus plets, cosa que no seria possible si em faig (com jo preferiria) conservador.

Per transferir la força de l'original és necessari una proposta més elaborada que, per a la versió castellana, podria ser:

Para encontrar un apoyo **sin que ello me impidese sin embargo** ganar alguno de mis pleitos, me hago liberal.

O per a la traducció catalana:

Per no quedar-me sol del tot i **no perdre tanmateix la possibilitat** de guanyar algun del plets que tinc posats, em faig liberal.

1.1.2.La contradicció entre la realitat i les expectatives.-

L'oposició entre la realitat i el món d'expectatives vehicula també sempre matisos importants de decepció, de desencant, tots ells marcats pel contrast amb la crua realitat. L'esquema argumentatiu correspon a una relació on el món creat per A ha desvetllat un conjunt de possibilitats invalidades després pel món real expressat a B. L'explicitació del connector és sempre una manera de marcar aquest desencís i fer-lo més intens.

Aquesta confrontació entre expectatives i crua realitat és el fil argumental sobre el qual l'escriptor francès Zola construeix el món de *Germinal*. El desencís dels obrers que havien cregut en el socialisme i en un món millor es construeix per mitjà d'aquesta relació. Però sovint les versions traduïdes perden una bona part de la força de l'original perquè no expliciten la contradicció:

Com en aquesta traducció:

T3) Le plaisir de vivre s'en va, lorsque l'espoir s'en est allé. Oui, ça ne pouvait durer davantage, il fallait respirer un peu... Si l'on avait su **pourtant!** Est-ce possible, de s'être rendu si malheureux à vouloir la justice! (Germ)

El placer de vivir desaparece cuando la esperanza muere... Sí, aquello no podía seguir durando, había que respirar un poco... ¡Si lo hubiésemos sabido! ¿Es posible tanta desgracia por haber querido la justicia? (Germ,e,429)

O també en aquestes altres que relacionen, d'una manera contradictòria, la dura obligació de passar el dia treballant a les mines i l'objectiu, gairebé frustrat, de poder cobrir amb la feina les necessitats més elementals, com la de poder menjar:

T4) Quand les hommes et la fille reviendraient de la fosse, il faudrait **pourtant** manger; car on n'avait pas encore inventé de vivre sans manger, malheureusement. (Germ)

Cuando los hombres y la mujer volvieran del pozo, tendrían que comer; porque nadie había inventado todavía, por desgracia, vivir sin comer. (Germ,e,105)

T5) En effet, le lendemain, quand ils furent descendus et qu'il l'eut emmené visiter la veine, il lui fit remarquer l'éloignement de l'accrochage, la nature ébouleuse du terrain, le peu d'épaisseur et la dureté du charbon. **Pourtant**, si l'on voulait manger, il fallait travailler.(Germ)

En efecto, al día siguiente, cuando bajaron y lo llevó a visitar la vena, le hizo observar la lejanía del arranque, la naturaleza del terreno propenso a los derrumbamientos, la escasez de espesor y la dureza del carbón. **Por tanto**, si querían comer, había que trabajar.(Germ,e,159)

En ambdós casos ha desaparegut un element intencional fonamental a l'obra de Zola: la terrible lluita per la supervivència. I, el que és pitjor, la traducció de T5) perd la relació opositiva i la substitueix per una co-orientació consecutiva.

La nostra proposta, per tal de conservar la contradicció, seria respectivament:

T4) Cuando los hombres y la mujer volvieran del pozo, tendrían **sin embargo** que comer; porque nadie había inventado todavía, por desgracia, vivir sin comer.

T5) En efecto, al día siguiente, cuando bajaron y lo llevó a visitar la vena, le hizo observar la lejanía del arranque, la naturaleza del terreno propenso a los derrumbamientos, la escasez de espesor y la dureza del carbón. **Pese a todo ello**, si querían comer, había que trabajar.

L'oposició entre la realitat i les expectatives pot generar un feix de sentiments diversos. Per exemple indignació, sorpresa, frustració i decepció. Per aquesta raó, en el fragment que segueix, és interessant la estratègia del traductor de b) que, amb mitjans lingüístics força diferents de l'original, aconsegueix recuperar aquesta expressió de sorpresa del text de partida que desapareix en la versió c):

a)	b)	c)
T6). Etre obligé de compter avec un misérable ouvrier qui fait l'insolent, voilà pourtant où nous sommes arrivés! (RN)	Mira que haver d'estar a mercè d'un miserable treballador que es fa l'insolent, sembla mentida on hem anat a parar! (RN,cat,151)	¡Verse obligado a contar con un miserable obrero que hace el insolente, a eso hemos llegado! (RN, 1e, 86)

La mateixa relació opositiva construeix també aquest segment en el qual els sentiments s'enfronten amb la realitat. La versió e) recull aquesta oposició, però també, encertadament, explicita totes les resistències psicològiques que la contradicció genera en el personatge i que el connector sintetitza.

a)	b)	c)	d)	e)
T7) <i>Julien se sentit irrité, mais pourtant elle avait raison.</i> (RN)	Julien se sintió irritado, pero sin embargo ella tenía razón (RN, 1e,301)	Se sintió irritado, pero ella tenía razón (RN, 3e,278)	Se sintió irritado, pero ella tenía razón (RN,2e,278)	Julien es va sentir indignat, però no es pot negar que la noia tenia raó (RN, cat, 427)

1.1.3. La contradicció entre realitat i creences.-

Les relacions establertes per *pourtant* poden situar les contradiccions a nivells més subtils. El locutor presenta a A uns possibles escenaris per demostrar a continuació que hi ha alguna causa que impedeix la seva realització. Aquestes causes s'han d'anar a buscar sempre a nivells subjacents.

Novament, algunes versions traduïdes han perdut aquestes oposicions. És el cas d'aquest fragment, ben recuperat a b) i c), però substituït novament per una relació consecutiva que traeix completament la intenció de l'original a d):

a)	b)	c)	d)
T8) <i>Je vois que vous êtes amoureux... Donc, reprenez gravement don Diego Bustos, elle n'a pas la constitution bilieuse qui porte à la vengeance. Si elle aime à nuire pourtant, c'est qu'elle est malheureuse, je soupçonne là malheur intérieur. Ne serait-ce point une prude lasse de son métier?</i> (RN)	Ya veo que está usted enamorado... De manera –prosiguió gravemente don Diego Bustos– que no tiene la constitución biliosa que predispone a la venganza. Si, a pesar de ello , le gusta hacer daño, significa que es desgraciada; sospecho que hay ahí un sufrimiento interno. (RN, e1,464)	Ya veo que está usted enamorado... Decíamos pues –prosiguió gravemente don Diego Bustos– que la mariscala no tiene esa constitución biliosa que impulsa a la venganza. Si le gusta hacer daño, sin embargo , es porque se siente desgraciada. Yo intuyo en ella una desgracia interior. (RN,e2)	<i>-Ja veig que esteu enamorat... Doncs bé –va continuar tot seriós don Diego Bustos–, aquesta dona no té el caràcter biliós que porta a la venjança. Per tant, si li agrada fer mal deu ser perquè se sent desgraciada. Li intueixo un malestar interior.</i> (RN,cat, 636)

Tampoc les traduccions següents han estat capaces de recuperar la contradicció formulada per l'autor:

T9) <i>Qu'est-ce qu'un amour qui fait bâiller? Autant vaudrait être dévot. J'aurais une signature de contrat comme celle de la cadette de mes cousines, où les grands-parents s'attendriraient, si pourtant ils n'avaient pas d'humeur à cause d'une dernière condition introduite la veille dans le contrat par le notaire de la partie adverse.</i> (RN)	...Obtendría un contrato como la menor de mis primas, con el que los abuelos se enternecerían hasta que leyesen la última cláusula introducida la víspera por el notario de la parte adversa (RN, e2,337)	Para la firma del contrato de mi boda habría una fiesta como la de mi prima menor; en ella se enternecerían los abuelos, si no es que se ponían de mal humor por alguna cláusula introducida la víspera por el notario de la parte contraria (RN,e3,450)
--	--	--

1.2. Les oposicions d'enunciat

El connector pot també explicitar la oposició entre elements verbals que presenten una clara contradicció semàntica. És el que hem designat com oposicions d'enunciat.

La intenció d'aquesta explicitació és novament intensificar l'oposició. Però alguns traductors no transfereixen la força d'aquesta relació. Com en aquest segment on la relació de total oposició entre *tot* i *res* es perd a la versió traduïda:

T10) Cette universalité pratique, effective, à laquelle nous travaillons, ne sera que le reflet, le corollaire de l'autre, qui la fonde : l'universalité axiologique, c'est-à-dire celle des valeurs énoncées dans la Déclaration universelle des droits de l'homme, texte phare dont nous avons fêté en 1993 le 45 ^e anniversaire. Universalité des droits de l'homme: tout est dit, et pourtant rien n'est dit. (M)	Esta universalidad práctica, efectiva, que estamos empeñados en conseguir, será sólo el reflejo y el corolario de aquella que es su fundamento: la universalidad axiológica, es decir, la de los valores enunciados en la Declaración Universal de Derechos Humanos, texto memorable cuyo 45º aniversario celebramos en 1993. Universalidad de los derechos humanos: esta frase lo dice todo y al mismo tiempo nada dice. (M,e)
---	--

Una de les funcions del connector *pourtant* és emfatitzar B indicant que, en oposició a d'altres elements anteriors anti-orientats, la força de B és superior. Aquesta funció és equivalent a la vehiculada pel marcadore discursiu *al fin y al cabo*, tal com assenyalen Martín Zorraquino i Portolés (1999: 4138). Això explica que les traduccions c) i d) proposin les següents equivalències que considerem encertades:

a)	b)	c)	d)
<p>T11) Permettez-moi de vous le dire, ajoutez-il après beaucoup d'autres phrases préparatoires, dans quinze ans vous regarderez comme une folie excusable, mais pourtant comme une folie, l'amour que vous avez eu pour moi. (RN)</p>	<p>Permítame que se lo diga —añadió tras otros muchos preámbulos—, dentro de quince años mirará usted como una locura, excusable, pero no obstante como una locura, el amor que ha sentido por mí... (RN,1e,549)</p>	<p>Permíteme decirlo —añadió después de muchas más frases preparatorias—, dentro de quince años te parecerá una locura, disculpable, pero locura al fin y al cabo, el amor que sentiste por mí (RN,e3, 656)</p>	<p>Permet-me que t'ho digui —va afegir, després de molts preàmbuls—, d'aquí a quinze anys, veuràs com una bogeria disculpable, però com una bogeria al capdavall, l'amor que ara sents per mi... (RN,cat,746)</p>

b) La relació dialògica:

En les construccions dialogades del tipus:

Primer enunciator: -A

Segon enunciator: -**Pourtant** B

el connector adquireix un grau més alt de pragmaticitat i la tasca interpretativa esdevé encara més complexa. En aquesta posició s'accentua la transmissió d'elements subjectius (sentiments, valoracions...) i augmenta per tant la intensitat intencional.

En el cas de la traducció, la transferència esdevé més complexa perquè és molt difícil trobar en altres llengües un equivalent més o menys "automàtic" del marcador francès *pourtant*. Elements com *sin embargo*, *però* o *tanmateix* que podien servir per establir equivalències en connexions monològiques es troben aquí amb moltes més limitacions. No sempre és fàcil substituir-los per d'altres eines i el traductor només ho pot fer afinant al màxim la seva actuació interpretativa.

Presentarem alguns casos que ens semblen il·lustratius agrupats per categories:

2.1. B replica A i/o les seves conseqüències.-

Moeschler i Spengler (1982:7) posen el següent exemple d'aquesta funció de rèplica que pot arribar fins i tot a la refutació:

Paul a beaucoup travaillé.

*Il a **pourtant** échoué ses examens.*

Els fragments de T12) pertanyen en aquesta categoria. Si bé el primer interlocutor vol mostrar sentiments de pietat, la rèplica introduïda per *pourtant* indica la desconfiança del seu oponent. La presència a la traducció b) d'un simple element coordinant, la conjunció espanyola *y*, té com a resultat una rèplica menys marcada i la desconfiança que volia transmetre l'enunciat queda força atenuada. La versió c), en canvi, manté molt millor la intensitat de la rèplica:

a)	b)	c)
T12) <i>-Jamais! Vous savez qu'à l'église je ne vois que Dieu, ajoute Julien, avec un petit air hypocrite, tout propre, selon lui, à éloigner le retour des taloches.- Il y a pourtant quelque chose là-dessous, répliqua le paysan malin, et il se tut un instant; mais je ne saurais rien de toi, maudit hypocrite. Au fait, je vais être délivré de toi, et ma scie n'en ira que mieux. Tu as gagné M. le curé ou tout autre, qui t'a procuré une belle place.</i> (RN)	-¡Nunca ! Ya sabe usted que en la iglesia sólo veo a Dios —añadió Julien con un aire hipócrita que él consideraba muy adecuado para evitar la vuelta a los pescozones. —Yo estoy seguro de que en el fondo de este asunto hay un misterio —replicó el astuto campesino, y calló por un momento.— Pero por ti no voy a saber nada, maldito hipócrita. Bueno, voy a librarme de ti, y mi serrería va a salir ganando. Te has conquistado al señor cura, o a quien sea, que te ha procurado un buen puesto. (RN,1e,26)	Mai! Vosté ja sap que a l'església jo no veig sinó Déu —va afegir Julien, amb un cert punt d'hipocresia, molt oportú, a parer seu, per allunyar el perill de rebre. — Sigui el que sigui, darrere d'aixó hi ha alguna cosa mes —va replicar el pagés maliciós, i va callar un instant; però amb tu no en trauré mai l'aigua clara, malèit hipócrita. El cas és que em veuré alliberat de tu, i la serradora hi sortirà guanyant. Has conquistat el senyor rector o algú altre, que t'ha proporcionat una bona plaça. (RN,cat,74)

Una altra interessant ocurrència del connector en posició de rèplica és aquesta intervenció de Calígula corresponent a l'obra d'Albert Camus.

T15) *LE JEUNE SCIPION: Tous les homes ont une douceur dans la vie. Cela les aide à continuer. C'est vers elle qu'ils se retournent quand ils se sentent trop usés.*
CALIGULA: C'est vrai Scipion.
LE JEUNE SCIPION: N'y a-t-il donc rien dans la tienne qui soit semblable, l'approche des larmes, un refuge silencieux?
CALIGULA: Si, pourtant.
LE JEUNE SCIPION. Et quoi donc?
CALIGULA (lentement): Le mépris. (Cal,86)

L'esquema de la relació és el següent:

1-A formula un pregunta negativa, orientada per tant cap a una resposta de tipus negatiu.

2-B inverteix l'orientació esperada a A amb una resposta afirmativa.

3-El connector *pourtant*, adherit a la resposta, fa possible la contradicció entre les expectatives de A i la resposta de B però al mateix temps afegeix un efecte d'estranyesa davant una reacció que no sembla l'esperada.

És difícil pensar que la fórmula *a pesar de todo* de la traducció de A) o *a pesar de tot* de la versió C) aconseguen reconstruir tot aquest entramat intencional de l'original. Tampoc no ho fa evidentment la traducció B):

A)	B)	C)
<p>EL JOVEN ESCIPIÓN: Todos los hombres tienen una dulzura en la vida. Eso los ayuda a continuar. A ella recurren cuando se sienten demasiado gastados. CALÍGULA: -Es cierto, Escipión. EL JOVEN ESCIPIÓN: -¿No hay pues en la tuya nada semejante? ¿La proximidad de las lágrimas? ¿Un refugio silencioso? CALÍGULA: -Sí, a pesar de todo. EL JOVEN ESCIPIÓN: -¿Y qué es? CALÍGULA: (<i>Lentamente</i>) -El desprecio. (Cal,1e, 457)</p>	<p>EL JOVEN ESCIPIÓN: -Cada hombre tiene una dulzura en su vida. Eso le ayuda a continuar. Y se vuelve hacia ella cuando se nota demasiado gastado. CALÍGULA: -Es cierto, Escipión. EL JOVEN ESCIPIÓN: -¿No hay nada en la tuya que se le parezca, la proximidad de las lágrimas, un refugio silencioso? CALÍGULA: -Sí, lo hay. EL JOVEN ESCIPIÓN: -¿Qué es? CALÍGULA: (<i>Lentamente</i>) -El desprecio. (Cal,2e,85)</p>	<p>EL JOVE ESCIPIÓ: Tots els homes tenen una dolçor a la vida. Això els ajuda a continuar. Hi recorren quan se senten massa gastats. CALÍGULA: -És veritat, Escipió. EL JOVE ESCIPIÓ: -No hi ha res a la teva vida que s'hi assembli? La proximitat de les llàgrimes, un refugi silenciós? CALÍGULA: -A pesar de tot, sí. EL JOVE ESCIPIÓ: -I què és? CALÍGULA: (<i>Lentament</i>) -El menyspreu. (Cal,c,50)</p>

La meua proposta seria recollir d'una manera més explícita el matís d'estranyesa que acompanya la rèplica i mitjançant fórmules del tipus:

Pues sí, aunque no lo creas.	Doncs, encara que no ho creguis, sí.
Pues sí, aunque te extrañe.	Doncs sí, encara que t'estranyi.

2.2. B reflecteix un estat d'ànim.-

En els fragments dialogats el interlocutor oposa B a la intervenció anterior. Però l'argument que s'oposa, a banda de voler invalidar A i/o les seves conseqüències, vol també reflectir un especial estat d'ànim (lamentació, indignació, sorpresa, burla) que ha mogut a construir la rèplica. Per aquesta raó moltes d'aquestes construccions van acompanyades de signes d'admiració. Com el següent cas:

T13) *Comme il l'abordait, Fabrice l'entendit qui disait: Il était pourtant bien bel homme! Un fort vilain spectacle attendait là le nouveau soldat; on coupait la cuisse à un cuirassier, beau jeune homme de cinq pieds dix pouces. Fabrice ferma les yeux et but coup sur coup quatre verres d'eau-de-vie.* (ChP.)

Al acercarse a ella le oyó decir: **¡Era un hombre espléndido!** Un espectáculo bien feo esperaba a nuestro joven soldado; le estaban cortando el muslo a un coracero, hermoso joven de cinco pies y diez pulgadas de alto. (ChP,e1.66)

Al abordarla, Fabricio le oyó decir: -¡La verdad es que era un **hombre bien guapo!** Allí le esperaba al nuevo soldado un espléndido espectáculo de lo más desagradable; le estaban cortando el muslo a un coracero, hermoso muchacho de cinco pies y diez pulgadas de alto. (ChP,e2,53)

L'esquema de relació és :

A	<i>pourtant</i>	B!
Il était bien bel homme	(Malheureusement car A ne peut pas empêcher B)	on lui a coupé la cuisse !

Les solucions de traducció del corpus no han estat capaces de recuperar el sentiment de lamentació que el text original volia transmetre. I que reflectiria una construcció com la següent, on s'explicita la lamentació de l'original:

¡Qué lástima! ¡Un hombre tan bien plantado!

També seria possible una proposta més literal i menys explícita que podria incloure un marcador discursiu com *Y eso que*:

¡Y eso que era un hombre muy bien plantado !

Un altre exemple semblant és aquest divertit ús del connector per remarcar una formidable contusió resultat d'una caiguda des de només tres peus d'altura. La desproporció entre causa i efecte produeix no tan sols una contradicció sinó, essencialment, un efecte d'hilaritat entre els presents. Novament el marcador té una funció altament pragmatitzada, que la traducció recull amb menys intensitat:

T14) *Nous devons ajouter que, pendant ces terribles cauchemars, il tomba de son lit une fois ou deux. Son premier soin fut de montrer à Fergusson une forte contusion qu'il se fit à la tête. «Et pourtant, ajouta-t-il avec bonhomie, trois pieds de hauteur! pas plus! et une bosse pareille! Juge donc!»* (5G)

Hay que añadir que durante esta terrible pesadilla cayó de la cama una o dos veces. Su primer cuidado fue mostrar a Fergusson una fuerte contusión que se hizo en la cabeza. **Y sin embargo** –añadió con su natural bondad, -tres pies de altura ¡nada más! A pesar de lo cual me causó un chichón parecido: ¡Juzga pues! (5G,e, 30)

L'esquema seria:

A	Pourtant	B
Il montra une forte contusion car...	C'était surprenant, amusant, étrange	il n'y avait que trois pieds d'hauteur

La interpretació pot recollir aquesta intencionalitat contraposant A i B amb més intensitat i recuperant el connector a través d'expressions amb una força pragmàtica similar. Si en la llengua d'arribada un únic element no pot exercir aquesta funció, sempre serà possible impregnar el conjunt amb diverses estratègies compensatòries.

Una proposta, en la qual assenyalem amb negreta els elements impregnats d'aquesta divertida contradicció, seria:

Y eso que tan sólo tiene tres pies de altura. Nada más –añadió con su natural bondad. ¡**Menudo** chichón! ¡**Míralo bien!**

CONCLUSIÓ

De l'anàlisi presentada es desprenen dues conclusions oposades i complementàries.

La primera és que el component intencional dels textos originals sovint és poc valorat en algunes estratègies traductores, més dirigides aparentment a reproduir les formes manifestes que les intencions ocultes que les sustenten.

La segona és que les capacitats semanticoprasmàtiques de certs elements discursius, com són els connectors, i en conseqüència la seva força intencional, es perceben amb més nitidesa quan són abordats des del contrast entre textos originals i versions traduïdes, és a dir, quan la necessitat d'expressar allò que un destinatari llunyà, en circumstàncies diferents, tenia la intenció de comunicar, obliga a activar tots els recursos de la llengua del traductor.

Els elements verbals, l'única matèria tangible de la comunicació, són tan sols la punta visible, la part més petita, d'un gran iceberg que amaga sota les aigües un món complex de creences, actituds i intencions, que conformen la part més important de la comunicació. Té raó Castilla del Pino quan diu:

Cuando escuchamos un acto de comunicación siempre somos conscientes de que lo oculto es más importante que lo dicho. (1969: 56)

L'elaboració d'instruments capaços de penetrar en aquest món dels components subjacents als signes verbals és un repte que la lingüística fa ja temps que es planteja. En aquest sentit, l'operació traductora, posant de relleu la capacitat dels recursos verbals, però encara més assenyalant-ne les limitacions, pot ajudar a precisar i decorticar l'abast d'aquesta força i intencional que caracteritza i sustenta tota acció comunicativa.

MERCÈ TRICÀS PRECKLER
Universitat Pompeu Fabra

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ANSCOMBRE, J.C. (1983) «Pour autant, pourtant (et comment): à petites causes, grands effets», *Cahiers de Linguistique Française*, 5, 37-84.
- ANSCOMBRE, J.-C., Ducrot (1983) *L'argumentation dans la langue*, Bruxelles, Mardaga.
- CASTILLA DEL PINO, C. (1969) *La incomunicación*, Barcelona, Península.
- CHEVALIER, J. C., M. LAUNAY, M. MOLHO (1983) «L'expression de la concession en espagnol (Le signifiant aun/aunque)», *L'expression de la concession*. Actes du colloque tenu les 3 et 4 décembre 1982 par le Département de linguistique de l'Université de Paris-Sorbonne, Paris.
- DARCUEIL, J. (1980) «Étude de l'expression de la concession en français», *Banque des Mots* 20, 127-160.
- DRESSLER W., Beaugrande R.A. (1981) *Introduction to text Linguistics*, Londres, Longman.
- DUCROT, O. et al. (1980) *Les mots du discours*, Paris, Minuit.
- DUCROT, O. (1983) «Opérateurs argumentatifs et visée argumentative», *Cahiers de Linguistique* 5.
- FLAMENCO GARCÍA, L.(1999) «Las construcciones concesivas y adversativas», *Gramática descriptiva de la Lengua Española*, tom III, Madrid, Espasa Calpe.
- JAYEZ, J.(1982) «Quand bien même pourtant, portant quand même», *Cahiers de linguistique française* 4.
- (1988), *L'inférence en langue naturelle. Le problème des connecteurs*, Paris, Hermès.
- JOHONSTON, I. (1999) *Lecture on Stendhal's the Red and The Black*. Versió electrònica. mala.bc.ca/~Johnstoi/introser/stendhal2.htm
- LETOUBLON, F.(1983) «Pourtant, cependant, quoique, bien que ; dérivation des expressions de l'opposition et de la concession», *Cahiers de Linguistique française* 5, 85-110.
- MARTIN, R (1982) «Relation concessive et univers de croyance», *Modèles linguistiques* 4, 27-39.
- (1987) *Langage et Croyance. Les «univers de croyance» dans la théorie sémantique*, Bruxelles, Pierre Mardaga.
- MARTÍN ZORRAQUINO, M. A. & PORTOLES Lázaro, J. (1999) «Los marcadores del discurso», *Gramática descriptiva de la lengua española*, tom III, Madrid, Espasa Calpe.
- MEYER, M. (1982) *Logique, langage et argumentation*, Paris, Hachette Université.

- MOESCHLER, J. (1982) *Dire et contredire. Pragmatique de la négation et acte de réfutation dans la conversation*, Berna, Peter Lang.
- (1983) «Contraintes structurelles et contraintes d'enchaînement dans la description des connecteurs concessifs en conversation», *Cahiers de Linguistique Française* 5.
- MOESCHLER, J. i de SPENGLER, (1982) «La concession ou la réfutation interdite», *Cahiers de Linguistique Française* 4
- MOESCHLER, J. (1989) *Modélisation du dialogue. Représentation de l'inférence argumentative*, Paris, Hermès.
- ROBERT, P. (1977) *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Rédaction dirigée par A. Rey et J. Rey-Debove, Paris, Société du Nouveau Littré.
- PORTOLÉS, J. (1998), *Marcadors del discurs*, Barcelona, Ariel.
- ROULET *et al.* (1985) *L'articulation du discours en français contemporain*, Berna, Peter Lang.

CORPUS D'ANÀLISI

Corpus literari

- CAMUS, Albert (1947) *Caligula*, suivi de *Le Malentendu*, Paris, Gallimard. (Cal)
- *Caligula* (1949) Traducción de Aurora Bernárdez y Guillermo de Torre, Buenos Aires, Losada. (Cal,1e)
- *Caligula* (1985) Traducción de Federico Carlos Sainz de Robles, Barcelona, Seix Barral, (Cal,2e)
- *Caligula* (1982) Traducció de Montserrat Ingla, Barcelona, Edicions 62 (Cal,cat)
- FLAUBERT, Gustave (1857) *Madame Bovary*, Texte électronique du Catalogue de textes français ABU, (<http://abu.cnam.fr/BIB>). (MmeB)
- *Madame Bovary* (1998) traducción Juan Bravo Castillo, Madrid, Espasa Calpe. (MmeB,1e)
- *Madame Bovary* (1984) traducción Carmen Martín Gaité, Barcelona, Planeta (MmeB,2e)
- FUENTES, Carlos (1980) *Una familia lejana*, Barcelona, Bruguera.
- *Une certaine parenté* (1982) Traduit de l'espagnol par Céline Zins, Paris, Gallimard.
- MONTESQUIEU (1721) *Lettres persanes*. Texte électronique du Catalogue de textes français ABU

- *Cartes perses* (2004) Edició i traducció Anna Maria Corredor, Barcelona, Edicions de 1984. (LP,cat)
- ROUSSEAU, Jean Jacques (1762) *Du Contrat Social*. Texte électronique du Catalogue de textes français ABU (CS)
- *Contrato Social* (1998) Traducción de Fernando de los Ríos, Madrid, Espasa Calpe. (CSe)
- STENDHAL, Henry Beyle (1839) *La Chartreuse de Parme*. Texte électronique du Catalogue de textes français ABU (ChP)
- *La Cartuja de Parma* (1971) Traducción y notas de Carlos Pujol y Tania de Bermúdez Cañete, Barcelona, Planeta (ChP,e1)
- *La Cartuja de Parma* (1974) Traducción de Fernando Tato, Bilbao, Clasicos Asuri. (ChP,e2)
- STENDHAL, Henry Beyle (1830) *Le Rouge et le Noir*, Texte électronique du Catalogue de textes français ABU (RN)
- *El rojo y el negro* (1971) Traducción y notas de Carlos Pujol y Tania de Bermúdez Cañete, Barcelona, Planeta (RN,1e)
- *El rojo y el negro* (1981) Traducción de Emma Calatayud, Barcelona, Bruguera (RN,2e)
- *El rojo y el negro* (1998) Traducción de Juan Bravo Castillo, Madrid, Espasa Calpe. (RN,3e)
- *El roig i el negre* (2003) Traducció de Ferran Toutain, Barcelona, Destino. (RN,cat)
- *O Vermelho e o Negro* (1996), Traducción de Maria Manuel y Brancuinho da Fonseca. RBA editores.
- The Red and the Black* by Stendhal. Translated by Charles Tergie. Versió electrònica. 4literature.net/Stendhal/Red_and_the_Black/
- VERNE, Jules (1894), *Cinq semaines en ballon*, Texte électronique du Catalogue de textes français ABU (5Sem)
- *Cinco semanas en globo* (1998). Traducción de Mariano Aráosla, Madrid, Espasa Calpe (5g,e)
- ZOLA, Émile (1885), *Germinal*, Texte électronique du Catalogue de textes français ABU (Germ)
- *Germinal* (1994), Traducción de Mauro Armiño, Madrid, Espasa Calpe. (Germ,e)

Textos actuals

- LIPOVETSKY, Gilles (1983) *L'ère du vide. Essais sur l'individualisme contemporain*, Paris, Gallimard.
- *La era del vacío* (1986) Traducción de Joan Vinyoli y Michelle Pendanx, Barcelona, Anagrama.
- MAYOR ZARAGOZA, Federico (1994) «Les défis du pluralisme culturel», *Le Courrier de l'UNESCO*, Octubre.
- «Los desafíos del pluralismo cultural», *El Correo de la UNESCO*, octubre 1994.
- «Les droits de l'homme: patrimoine de l'humanité», *Le Courrier de l'UNESCO*, Mars 1994. (M)
- «Los derechos humanos: patrimonio de la humanidad», *El Correo de la UNESCO*. Marzo 1994. (M,e)